

Open in app ↗

Medium

Search

Desi Stack · Following

★ Member-only story

Pareto Principle

Original draft of an article in Marathi in the newspaper Sakal

3 min read · Just now

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Share

More

तिसरा मेंदू

डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

बऱ्याच भारतीय शहरांप्रमाणे पुण्यातही वाहतुकीचा बहुतांश भार काही मोजक्या रस्त्यांवरच असतो. सुमारे २० टक्के रस्त्यांवर ८० टक्के वाहतूक केंद्रित असते. बाणेर-हिंजवडी, जंगली महाराज रस्ता, फार्मिन रस्ता, टिळकरस्ता आदी मार्ग गर्दीच्या वेळात प्रचंड ताण सहन करतात. शहरात शेकडो किलोमीटर रस्ते असले तरी, गर्दी आणि विलंब हे चित्र नेहमी या काही मोजक्या मार्गांवरच केंद्रित असतात. सार्वजनिक वाहतुकीच्या बसगाड्यामुळाव आपला बहुतांश वेळ फक्त याच काही गर्दीच्या रस्त्यांवर अडकून घालवताना दिसतात. याला उपाय म्हणजे पुण्यातील सर्व रस्त्यांपेक्षा हे अतिरिक्तदारीचे रस्ते निवडणे आणि त्यांच्या समस्या प्राधान्यक्रमाने सोडवणे. अशा मोजक्या-संमित बाबींवर लक्ष केंद्रित करून मोठा बदल घडवून आणण्याच्या मॅटल मॉडेल (मन:प्राप्त) ला अथवा विचारचरित्राला 'पॅरेटो तत्व' किंवा '८०/२० नियम' असे म्हणतात, याला सोप्या भाषेत 'कमीतून जास्त' असे म्हणू शकतो.

कृती माफक, परिणाम व्यापक

हेच तत्त्व वापरून, पुणे महानगरपालिका स्मार्ट सिग्नलिंग, मेट्रो विस्तार आणि निवडक रस्तेवर्दीकरण यांसारख्या उपाययोजनांवर लक्ष केंद्रित करत आहे. पायाभूत सुविधांमध्ये सगळीकडे पैसे उधळण्यापेक्षा, हे काही मोजके 'महत्वाचे रस्ते' सुधारण्याचे धोरण परिणामकारक ठरते.

इटालियन अर्थशास्त्रज्ञ विल्फ्रेडो पॅरेटो यांनी १९व्या शतकात हे तत्त्व मांडले. त्यांनी पाहिले की इटलीतील ८० टक्के जमीन केवळ २० टक्के लोकांच्या मालकीची आहे. असे चित्र जगाभरातील अनेक नैसर्गिक व सामाजिक यंत्रणेमध्येही वारंवार दिसते. भारतातही हे तत्त्व अनेक ठिकाणी उळकपणे दिसते. या तत्वातील ८० टक्के आणि २० टक्के हे आकडे अगदी तंतोतच येऊ नयेत, तर त्याचा भावार्थ घ्यावा. थोड्याशा कारणांमुळे बहुतांश परिणाम घडतात, हेच या तत्वाचे सार आहे. मुद्दा जास्त महत्त्वात करण्याचा नाही तर चतुरस्त्रे, योग्य ठिकाणी करण्याचा आहे. याचा उपयोग केवळ वाहतूक-निवडणुकापुरता नाही. व्यवसायापासून वैयक्तिक आयुष्यापर्यंत, सर्वत्र हे तत्त्व दिशा दाखवते. त्याची काही उदाहरणे पाहूयात. एका स्टार्टअपने पाहिले की ८० टक्के तक्रारी

२० टक्के ग्राहकांकडून येतात. त्यांनी त्या मोजक्या ग्राहकांच्या समस्या सोडवल्या आणि संपूर्ण सेवा सुधारली. जगातील, तसेच भारतातीलही फार थोडे लोक इतर सर्व जनतेपेक्षा जास्त कमावतात. अतिशय कमी लोक प्रगतिपर मत असल्याने ते इतर सर्वांच्या कल्याणासाठी भार उचलतात. आपण एखाद्या मध्यमवर्गीय कुटुंबाचा खर्च पाहिला तर जवळजवळ बहुतांशी भाग एक-दोन मोठ्या गोष्टी, जसे घरभाडे (अथवा कर्जाचा हप्ता) किंवा मुलांच्या शिक्षणात जातो. तेथे नीट-सखोल विचार करून निर्णय घेतला तर योग्य बचत होऊ शकते. आरोग्याचा विचार केल्या तर बहुतेक पारंपार्ये फक्त २० टक्के अन्नपदार्थ जसे साखर, तेलकट आणि प्रक्रिया केलेले अन्नपदार्थ हे ८० टक्के आरोग्यसमस्यांना कारणीभूत ठरतात. हेच पदार्थ बदलले तर मोठा फरक पडू शकतो. तुमच्या मोबाईलमध्ये रोकडो 'ऑन' असले तरी ८० टक्के वेळ तुम्ही त्यातील ठराविक २० टक्के 'ऑन'वरच घालवता, नाही का? त्या मोजक्याच 'ऑन'च्या उपयोगाने नियंत्रण ठेवले तर मोठ्या प्रमाणात वेळ वाचू शकतो. समाजसौमनात सुद्धा तुमचे आत-स्वकीय-मित्र हे मोजकेच असतात. वेळप्रसंगी अर्ध्या रात्री घाबून

येणारे २० टक्के, बाकी ८० टक्के असतात. केवळ ओळखी, कामापुरत्या. त्यामुळे कुठली नाती जपून ठेवायची आणि कोणाचा खूप विचार करायचा नाही, हे या तत्त्वामुळे जरूर ओळखता येते. 'पॅरेटो तत्व' हे कोठे लक्ष केंद्रित करायचे ते सांगते.

सव्याच्या जगात भारंभार गोष्टी करण्यावर खूप भर असतो. पण त्या सर्वांतून अपेक्षित परिणाम मिळत नाही, हे तपासून पाहिले जात नाही, मग होते नुसती दमभूक आणि हात राहतात रिकामेच. आपण जेव्हा कामाच्या भल्यामोठ्या यादीने गुदमस्तो, तेव्हा हे लक्षात ठेवा की, बहुतेक गोष्टी या आवश्यक-परिणामकारक नसतात. काही मोजक्याच कृती खरंतर परिणाम घडवतात. काय करावं यापेक्षा काय टाळावं हे ओळखणं जास्त मौल्यवान ठरतं. भारतासारख्या देशात ८०/२० नियम हे एक अमूल्य मार्गदर्शक साधन आहे. आपली ऊर्जा सर्वत्र खर्च करण्याऐवजी, काही मोजक्या महत्वाच्या बाबींक केंद्रित केली, तर परिणाम अधिक आणि टिकाऊ होतो. थोडक्यात सांगायचे तर कमी कृतीत जास्त साध्य करणे ही युक्ती नाही, आज्ञासौमना नाही, तर तीच खरी शक्ती आहे.

कमीतून जास्त

(पॅरेटो तत्व)

बऱ्याच भारतीय शहरांप्रमाणे पुण्यातही वाहतुकीचा बहुतांश भार काही मोजक्या रस्त्यांवरच असतो. सुमारे २०% रस्त्यांवर ८०% वाहतूक केंद्रित असते. बाणेर-हिंजवडी, जे.एम. रोड, एफ.सी. रोड आणि स्वारगेट-टिळकरस्ता हे मुख्य मार्ग विशेषतः गर्दीच्या वेळात प्रचंड ताण सहन करतात. शहरात शेकडो किलोमीटर रस्ते असले तरी, गर्दी आणि विलंब नेहमी या काही मोजक्या मार्गांवरच केंद्रित असतात.

सार्वजनिक वाहतुकीच्या बसेस सुद्धा आपला बहुतांश वेळ फक्त याच काही गर्दीच्या रस्त्यांवर अडकून घालवताना दिसतात. याला उपाय म्हणजे पुण्यातील सर्व रस्त्यांपेक्षा हे अतिरहदारीचे रस्ते निवडणे आणि त्यांच्या समस्या प्राधान्यक्रमाने सोडवणे. अशा मोजक्या-सीमित बाबींवर लक्ष केंद्रित करून मोठा बदल घडवून आणण्याच्या मॅटल मॉडेल (मनःप्रारूप) ला अथवा विचारचरित्राला 'पॅरेटो तत्व' किंवा '८०/२० नियम' असे म्हणतात, याला सोप्या भाषेत 'कमीतून जास्त' असे म्हणू शकतो. हेच तत्त्व वापरून, पुणे महानगरपालिका स्मार्ट सिग्नलिंग, मेट्रो विस्तार आणि निवडक रस्ते रुंदीकरण यांसारख्या उपाययोजनांवर लक्ष केंद्रित करत आहे. उदाहरणार्थ, नळ स्टॉप चौकातील वाहतूक सुलभ केल्यामुळे संपूर्ण मार्गावरील प्रवासाचा वेळ लक्षणीय कमी झाला. पायाभूत सुविधांमध्ये सगळीकडे पैसे उधळण्यापेक्षा, हे काही मोजके "महत्वाचे रस्ते" सुधारण्याचे धोरण अधिक परिणामकारक ठरते.

इटालियन अर्थशास्त्रज्ञ 'विल्फ्रेडो पॅरेटो' यांनी १९व्या शतकात हे तत्त्व मांडले. त्यांनी पाहिले की इटलीतील ८०% जमीन केवळ २०% लोकांच्या मालकीची आहे. असे चित्र जगभरातील अनेक नैसर्गिक व सामाजिक यंत्रणांमध्ये ही वारंवार दिसते. भारतातही हे तत्त्व अनेक ठिकाणी ठळकपणे दिसते. या तत्त्वातील ८०% आणि २०% या आकड्यांच्या मागे अगदी फार तंतोतंतपणे पाहू नये तर त्याचा भावार्थ घ्यावा. थोड्याशा कारणांमुळेच बहुतांश परिणाम घडतात, हेच या तत्त्वाचं सार आहे. मुद्दा जास्त मेहनत करण्याचा नाही तर चतुरपणे, योग्य ठिकाणी करण्याचा आहे. याचा उपयोग केवळ वाहतूक-नियंत्रणापुरता मर्यादित नाही. व्यवसायापासून वैयक्तिक आयुष्यापर्यंत, सर्वत्र हे तत्त्व आपल्याला दिशा दाखवते. त्याची काही उदाहरणे पाहूयात.

एका स्टार्टअपने पाहिलं की ८०% तक्रारी २०% ग्राहकांकडून येतात. त्यांनी त्या मोजक्या ग्राहकांच्या समस्या सोडवल्या आणि संपूर्ण सेवा सुधारली.

जगातील, तसेच भारतातीलही फार थोडे लोक इतर सर्व जनतेपेक्षा जास्त कमावतात. अतिशय कमी लोक आयकर भरत असल्याने ते इतर सर्वांच्या कल्याणासाठी भार उचलतात.

आपण एखाद्या मध्यमवर्गीय कुटुंबाचा खर्च पहिला तर जवळजवळ बहुतांशी भाग एक-दोन मोठ्या गोष्टी, जसे घर भाडे (अथवा कर्जाचा हप्ता) किंवा मुलांच्या शिक्षणात जातो. तेथे नीट-सखोल विचार करून निर्णय घेतला तर योग्य बचत होऊ शकते.

आरोग्याचा विचार केला तर बहुतेक घरांमध्ये फक्त २०% अन्नपदार्थ जसे साखर, तेलकट आणि प्रोसेस्ड फूड हे ८०% आरोग्य समस्यांना कारणीभूत ठरतात. हेच पदार्थ बदलले तर मोठा फरक पडू शकतो.

तुमच्या मोबाईलमध्ये शेकडो ऍप्स असले तरी ८०% वेळ तुम्ही त्यातील ठराविक २०% ऍप्स वरच घालवता, नाही का? त्या मोजक्याच ऍप्स च्या उपयोगावर नियंत्रण ठेवले तर मोठ्याप्रमाणात वेळ वाचू शकतो.

समाजजीवनात सुद्धा तुमचे आप्त-स्वकीय-मित्र हे मोजकेच असतात. वेळप्रसंगी अर्ध्या रात्री धावून येणारे २०%, बाकी ८०% असतात केवळ ओळखी, कामापुरत्या. त्यामुळे कुठली नाती जपून ठेवायची आणि कोणाचा खूप विचार करायचा नाही हे या तत्त्वामुळे जरूर ओळखता येते.

‘परेटो तत्व’ हे कोठे लक्ष केंद्रित करायचे ते सांगते. सध्याच्या जगात भारंभार गोष्टी करण्यावर खूप भर असतो. पण त्यासर्वातून अपेक्षित परिणाम मिळतोय का हे तपासून पाहिलं जात नाही, मग होते नुसती दमणूक आणि हात राहतात रिकामेच. आपण जेव्हा कामाच्या भल्या मोठ्या यादीने गुदमरतो, तेव्हा हे लक्षात ठेवा की बहुतेक गोष्टी या आवश्यक-परिणामकारक नसतात. काही मोजक्याच कृती खरंतर परिणाम घडवतात. काय करावं यापेक्षा काय टाळावं हे ओळखणं जास्त मौल्यवान ठरतं. भारतासारख्या देशात ८०/२० नियम हे एक अमूल्य मार्गदर्शक साधन आहे. आपली ऊर्जा सर्वत्र खर्च करण्याऐवजी, काही मोजक्या महत्त्वाच्या बाबींवर केंद्रित केली, तर परिणाम अधिक आणि टिकाऊ होतो. थोडक्यात सांगायचं तर कमी करून अधिक साध्य करणं ही युक्ती नाही, आळशीपणा नाही तर तीच खरी शक्ती आहे.

• डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

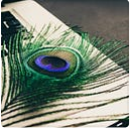
Mental Models

Charlie Munger

Pareto Principle

Sakal

Marathi

Following

Published in Desi Stack

66 followers · Last published just now

Stories related to innovation and technology in India. Also includes discovering various aspects of ancient Indian Knowledge System.

Edit profile

Written by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

1.7K followers · 2.1K following

PhD in Geometric Modeling | Google Developer Expert (Machine Learning) | Top Writer 3x (Medium) | More at <https://www.linkedin.com/in/yogeshkulkarni/>

No responses yet

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

What are your thoughts?

Recommended from Medium

In Long. Sweet. Valuable. by Ossai Chinedum

I'll Instantly Know You Used Chat Gpt If I See This

Trust me you're not as slick as you think

May 16

7.1K

376

 letters from rosie

in order to love who you are, you must not hate the experience that shaped you.

Jun 1 10.3K 165

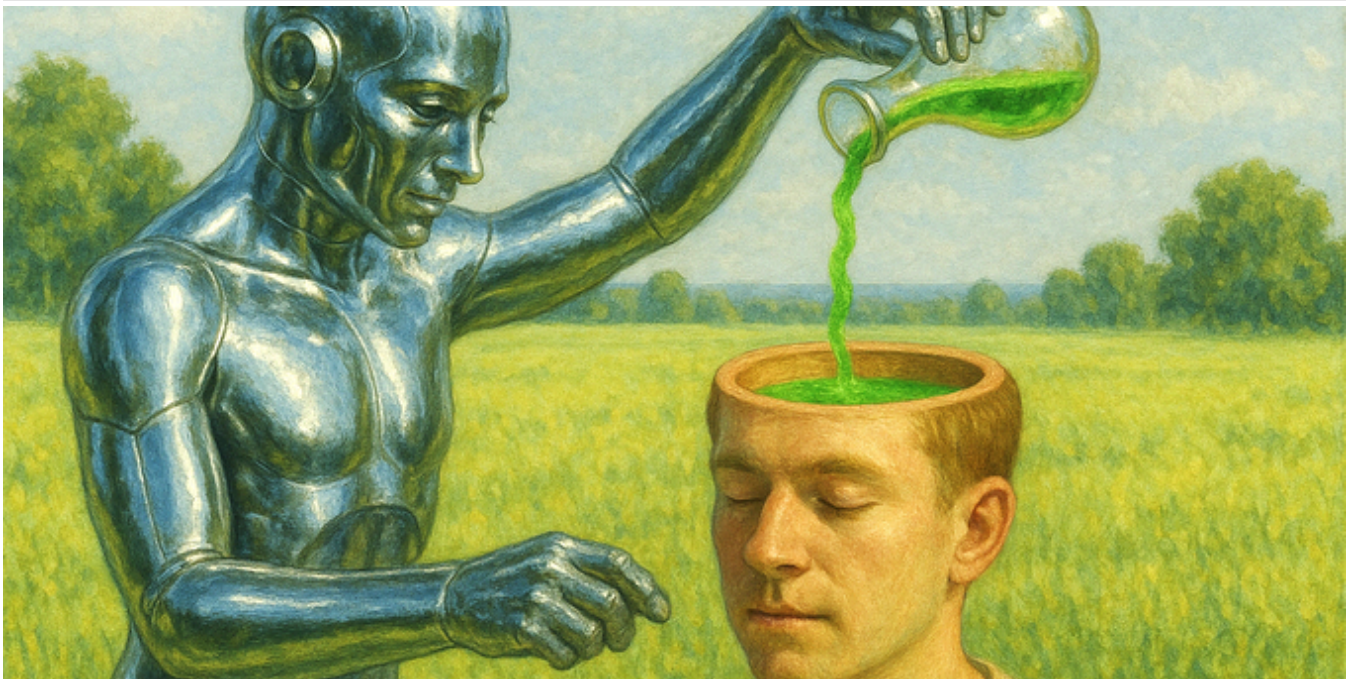

JS In JavaScript in Plain English by GeekSociety

I Stopped Building Frontends. Now I Use MCP Servers to Let AI Run My Apps

It's 2025, and the way we build applications has fundamentally changed.

★ Jun 2 🖱 3.4K 💬 137

 Jordan Gibbs

ChatGPT Is Poisoning Your Brain...

Here's How to Stop It Before It's Too Late.

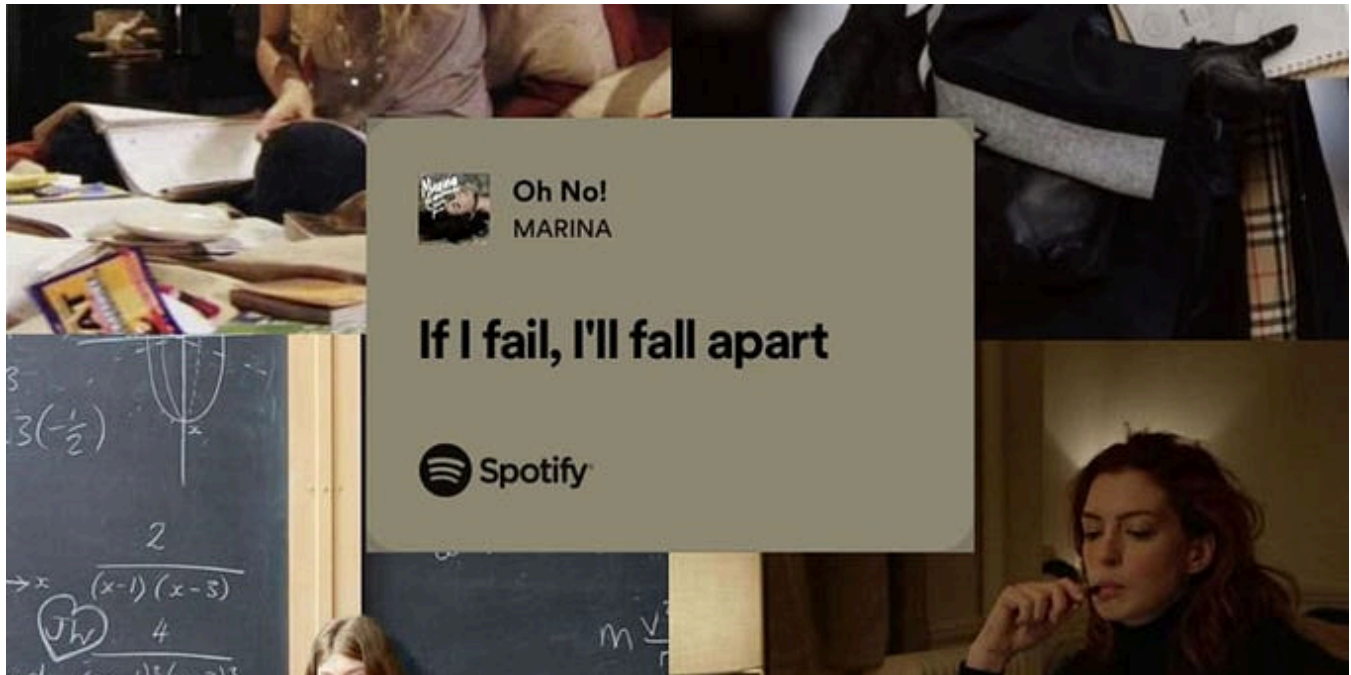
★ Apr 30 🖱 17.6K 💬 811

 In Age of Awareness by Sam Westreich, PhD

Why ChatGPT Creates Scientific Citations—That Don't Exist

It looks convincing, even in White House reports, but it's often a sign of shoddy backwards research.

🌟 5d ago 🖐️ 5K 💬 159

 iris 98

what if i try my best, and it still isn't enough?

what if all my trying only ever gets me close, but never quite?

Jun 1 🖐️ 3.3K 💬 72

See more recommendations